

Asia: VN/12531/2021

LAUSUNTOPYYNTÖ VAMMAISPALVELULAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTUKSESTA

Lausunnonantajan tausta

1. Vastaaajan taustaorganisaatio

Työmarkkinajärjestö [Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry]

Yleistä hallituksen esitysluonnoksesta

2. Ovatko esitysluonnoksen pykälät selkeitä?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

3. Tukevatko pykälien perustelut hyvin lain soveltajaa?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Perusteluissa tulkinnanvaraisia termejä, kuten riittävä ja välttämätön.

4. Vahvistaako esitys vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

5. Lisääkö esitys vammaisten henkilöiden osallisuutta yhteiskunnassa?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lasten ja nuorten kohdalla aidosti mahdollistettava leikkiminen, sosiaalisten suhteiden luominen ja ylläpito harrastaminen, varhaiskasvatus, perusopetus jne. Toimintaa verrattava vastaavan ikäisiin vammattomiin lapsiin. Esimerkiksi polkupyörä lisää osallisuutta niin vammattomien kuin vammaisten lapsien kohdalla.

6. Parantaako esitys vammaisen henkilön mahdollisuuksia saada yksilöllisen tarpeensa mukaisia palveluita vamman tai sairauden laadusta riippumatta?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Kirjaukset mahdollisuudesta saada palveluita yksilöllisen tarpeen mukaisesti ovat hyviä. Hyvinvointialueilla olevia palveluita valmistettava lain voimaantuloon hyvissä ajoin ja tehtävä selkeät suunnitelmat, joilla vastataan lain vaatimuksiin. Monet etenkin asumispalvelut tuottavat palveluita vain tiettyyn muottiin sopiville asiakkaille. Jos asiakkaan palveluntarve poikkeaa annetusta muotista, käy usein niin, että todetaan ”asiakas ei kuulu meille” ja käynnistyy asiakkaan pallottelu tarpeettomasti yksiköstä toiseen. Hoitajamitoituksen nostaminen yksikkökohtaisesti voisi auttaa vastaamaan asiakkaan palveluntarpeeseen, mutta se ei usein ole palveluntuottajalle kannattavaa, ja he siirtävät asiakkaan mieluummin eteenpäin toiselle palveluntuottajalle.

7. Mitä haluaisit ehdottomasti säilyttää esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

-

2.

-

3.

-

8. Mitä haluaisit ehdottomasti poistaa tai muuttaa esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

-

2.

-

3.

-

9. Ottaako esitys riittävästi huomioon vammaisten lasten tarpeet?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

10. Voidaanko esityksen mukaisilla palveluilla vastata kattavasti hengityshalvauspotilaiden palvelutarpeisiin?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Hengityshalvausstatuksen omaavan henkilön hoitotyö vaatii laaja-alaista sosiaali- ja terveydenhuollon osaamista riippumatta hoidon tarpeen aiheuttajasta. Hengityshalvaus statuksen omaavan hoitoa toteuttavien henkilöiden tulee olla koulutettuja terveydenhuollon ammattihenkilöitä, kuten lähihoitajia, jotka kykenevät vastaamaan vuorokauden ajasta riippumatta asiakkaan terveydentilasta ja toimintakyvystä lähteviin tarpeisiin. Hengityshalvausstatuksen omaavan henkilön äkillisesti muuttuva tilanne edellyttää terveydenhuollon ammattihenkilön tekemää hoidontarpeenarviointia. Hoiva-avustaja ei voi vastata lääkehoidon toteuttamisesta vaan se on ensisijaisesti terveydenhuollon ammattihenkilöiden tehtävä toimintaympäristöstä riippumatta. Työskentely lähellä toista ihmistä vaatii tutkinnon tuottaman vankan ammattietiikan työn perustaksi.

Koulutustason laskemisesta saatavat säästöt eivät ole vuositasolla merkittäviä, mutta sillä on asiakas- ja potilasturvallisuutta heikentävä vaikutus. Potilas- ja asiakasturvallisuuden ylläpitämiseksi on tärkeämpää panostaa alan veto- ja pitovoimaan, jotta koulutettuja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia on tulevaisuudessakin. Hengityshalvauspotilaiden kanssa työskennellään yksin, joten työntekijöille on tarjottava säännöllistä työnohjausta ja huolehdittava ammatillisesta täydennyskoulutuksesta.

Soveltamisala

11. Onko lain soveltamisala tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Palvelut

12. Ottavatko valmennusta, henkilökohtaista apua ja erityistä tukea koskevat säännökset kokonaisuutena arvioiden riittävästi huomioon eri tavoin vammaisten henkilöiden tarpeet?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

13. Onko valmennusta koskevien pykälien (7-8 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

14. Esityksessä ns. kuntouttavan varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalvelulain mukaisena valmennuksena edellyttää palvelun maksuttomuudesta säättämistä varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaissa ja kuntien menettämän asiakasmaksutulon korvaamista kunnille vuosittain osana tähän esitykseen käytettävissä olevaa valtionosuutta.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalveluna tarkoituksenmukaista?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Varhaiskasvatuslaissa on määritelty kelpoisuusvaatimukset sekä suhdeluvut. Vammaisten lasten varhaiskasvatuksessa on tärkeää olla riittävästi lähihoitajatutkinnon suorittaneita lastenhoitajia, koska he ovat terveydenhuollon ammattihenkilöitä, joiden tutkinto sisältää lääkehoidon osaamisen. Terveydenhuollon ammattihenkilöt vastaavat ensisijaisesti lääkehoidosta toimintayksiköstä riippumatta, näin myös varhaiskasvatuksessa, jossa lähihoitajat ovat ainoa terveydenhuollon ammattihenkilöiden ryhmä.

Super kannattaa sitä, että maksu jätetään perimättä lapselta, joka saa varhaiskasvatusta osana vammaispalvelulain 7 §:ssä tarkoitettua valmennusta ja tukea.

15. Onko henkilökohtaista apua koskevien pykälien (9-11 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Esityksessä on hyvää se, että vammaista henkilöä ei voi vastentahtoisesti velvoittaa työnantajaksi ryhtymistä sekä se, että vammaiselle henkilölle annetaan hyvinvointialueen taholta riittävä selvitys työnantajan vastuista ja velvollisuuksista. Esitykseen on kirjattu, että hyvinvointialueen on annettava yksilöllistä neuvontaa ja tukea työnantajamalliin liittyvissä käytännön asioissa. Sen lisäksi, mikäli hyvinvointialueen katsotaan ohjanneen työnantajamalliin väärin perustein, tulisi hyvinvointialueen myös olla korvausvelvollinen. SuPerin sopimusedunvalvontaan tulee yhteydenottoja henkilökohtaisina avustajina toimivilta jäseniltä, joiden työnantajana toimii vammaisen henkilö. Ongelmia ilmenee esim. työaikojen suhteen (esim. tunteja ei olekaan niin paljon kuin työsopimus edellyttää) ja samoin tulee vastaan työsuhteen perusteettomia päättämisiä ja syrjintää raskauden/terveydentilan perusteella.

16. Onko erityistä tukea koskevien pykälien (12-13 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

17. Onko erityisestä osallisuuden tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 1 kohta)?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

18. Onko tuetusta päätöksenteosta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 2 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

19. Onko vaativasta moniammatillisesta tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 3 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

20. Onko asumisen tuen pykäläkokonaisuus (14-17 §) tarpeenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Vammaispalvelulain mukaisessa asumispalvelussa henkilöstön tulee olla koulutettuja sosiaali- ja/tai terveysalan ammattihenkilöitä, jotka osaavat arvioida muutokset hyvinvoinnissa ja terveydessä. Osaamista tarvitaan myös lääkehoidon toteuttamisessa, joka kuuluu olennaisesti henkilökunnan työnkuvaan vammaispalveluissa. Myös moniammatillisen/-alaisen verkostotyön laadukas toteutuminen vaatii sosiaali- ja terveysalan koulutusta. Vain koulutetulla henkilökunnalla on edellytyksiä turvata vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeus ja muiden oikeuksien toteutuminen haasteellisissa tilanteissa.

§14 Asumisen tuki pykälän 2 momentissa on hyvin kirjattu auki se, että palveluiden tulee joustaa asiakkaan palveluntarpeen ja päivärytmin mukaisesti. Suomessa on ajettu alas vammaisten laitospalveluita, mutta laitospalvelu näkyy vahvasti nykyisissä asumisen tuen palveluissa. Vammainen henkilö joutuu sovittamaan päivärytmiänsä henkilöstön työvuorojen mukaan ja odotusajat ovat useissa paikoissa, alhaisen henkilöstömitoituksen vuoksi, pitkiä. Tämä aiheuttaa tyytymättömyyttä asiakkaille sekä eettistä kuormitusta henkilöstölle.

Vammaispalvelulain mukaisista yksityisistä asumispalvelun tuottajista tulee olla todenmukaista informaatiota, muun muassa palvelun laadusta, jotta vammaisen henkilön valinnanvapaus asumispaikan suhteen voi aidosti toteutua.

Esteettömän asumisen suunnittelussa tulee ottaa huomioon myös henkilökohtaisen avustajan ergonomia sekä työturvallisuus. SuPer pitää esteettömän asumisen tuen myöntäminen vuoroasumistilanteessa virallisen asuinpaikan lisäksi toisen vanhemman asuntoon hyvänä ja tarpeellisenä lisäyksenä.

21. Onko säännös vammaisten lapsen asumisesta kodin ulkopuolella tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Vammaisen lapsen asuminen kodin ulkopuolella toteutettava pienemmissä kuin 7-paikkaisissa yksiköissä. Asuminen taattava lähelle muuta perhettä, mikä ei tällä hetkellä aina toteudu. Oikeudellisissa lapsivaikutuksissa on nostettu esiin se, että henkilökunnan vaihtuvuus saattaa olla lapselle vahingollista. Henkilökunnan vaihtuvuutta ei voi kokonaan poistaa pitkissä asiakkuuksissa, mutta vaihtuvuutta on mahdollista vähentää huomattavasti. Vaihtuvuutta voidaan vähentää tukemalla monipuolisesti työntekijöiden työhyvinvointia, jossa laadukkaalla johtamisella on iso merkitys. Lisäksi vaihtuvuutta voidaan vähentää tarjoamalla säännöllistä täydennyskoulutusta ja kilpailukykyinen palkka. Palveluiden laatu ja jatkuvuus turvattava ehdottomasti lasten kohdalla, jotta kilpailutukset ja yrityskaupat eivät siihen vaikuta.

22. Onko lyhytaikaista huolenpitoa koskeva pykälä (18 §) sisällöltään tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

23. Onko päivätoiminnasta (19 §) tarkoituksenmukaista säätää vammaispalvelulaissa?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Päivätoiminnassa varmistettava riittävä terveydenhuollon ammattihenkilöiden määrä, jotka voivat tarvittaessa toteuttaa lääkehoitoa turvallisesti sekä tehdä yllättäen muuttuvissa tilanteissa hoidon tarpeen arvion.

24. Onko tarkoituksenmukaista, että työtoiminnasta ja työllistymistä tukevasta toiminnasta ei säädetä vammaispalveluissa, jos niistä säädetään sosiaalihuolto- tai muussa laissa?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

25. Onko liikkumisen tuen toteuttamistapoja tarpeellista monipuolistaa 22 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

26. Mikä on näkemyksenne liikkumisen tuen määrää (23 §) ja laajuutta (24 §) koskevista säännöksistä?

-

27. Onko taloudellista tukea koskeva pykälä (25 §) tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

28. Vammaispalvelulaki käsitellään eduskunnassa syksyllä 2022. Tavoitteena on lain voimaantulo 1.1.2023. Siirtymäsäännöksillä on tarkoitus antaa hyvinvointialueille aikaa lain toimeenpanoon. Alkuvaiheessa päätösten muuttaminen uuden lain mukaisiksi vaatii paljon taloudellisia- ja henkilöstövoimavaroja. Tämän vuoksi uudet erityistä osallisuuden tukea ja tuettua päätöksentekoa koskevat säännökset tulevat voimaan vasta 1.1.2025.

Helpottavatko voimaantulo- ja siirtymäsäännökset (33 ja 34 §) lain toimeenpanoa?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Kehitysvammalaki

29. Vastaavatko kehitysvammalain (muutettuna) voimaan jäävät itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja perusoikeuksien rajoittamista koskevat säännökset riittävästi väliaikaiseen sääntelyn tarpeeseen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

30. Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

31. Onko ehdotus vammaisen lapsen kodin ulkopuolisesta asumisesta perittävästä maksusta mielestäsi onnistunut?

Kyllä

Mikäli vastasit Ei, miten säätäisit maksun perusteista?

-

Esityksen vaikutukset

32. Antavatko esityksen arvioidut ihmisvaikutukset (vammaiset lapset ja aikuiset, iäkkäät henkilöt) oikean kuvan uudistuksen vaikutuksista?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

33. Onko arvio esityksen kustannus- ja henkilövaikutuksista mielestänne realistinen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

On hyvä, että laki parantaa väliinputoajiksi jääneiden vammaisten henkilöiden asemaa ja mahdollisuutta päästä palveluiden piiriin. Kustannus- ja henkilöstövaikutuksissa ei ole riittävästi huomioitu henkilöstön täydennyskoulutuksen tarvetta. Työnantajat laiminlyövät täydennyskoulutusvelvoitetta eivätkä järjestä työntekijöille tarpeellista koulutusta, kun esim. yksikön asukkaaksi tulee autismikirjon henkilö. Vuonna 2016 voimaan tulleen lain kehitysvammaisten erityishuollosta voimaan astuessa osa työnantajista tarjosi kattavan koulutuksen, jonka avulla lakimuutokset saatiin nopeasti osaksi yksikön perustyötä. Osassa yksiköissä koulutusta oli puolestaan hyvin vähän tai jopa ei lainkaan.

Laissa arvioitujen henkilöstön lisäystarpeiden lisäksi tulisi huomioida alan pitovoima ja siihen liittyvät kustannukset. Suuri henkilöstön vaihtuvuus kaikissa vammaispalveluiden osissa on merkittävä palvelun laatu laskeva tekijä.

SuPer ei kannata hengityshalvaus statuksella olevien henkilöiden hoitoringin koulutustason laskua, joten sieltä ei ole, asiakasturvallisuuden näkökulmasta, realistista irrottaa laskelman mukaisesti lähihoitajia muihin vammaispalveluiden tehtäviin.

34. Muut vapaamuotoiset huomiot esityksestä.

- Ikääntyneet kehitysvammaiset:

Esityksessä ei ole huomioitu riittävällä tavalla kehitysvammaisten eliniän nousua ja ikääntymisen tuomia muutoksia. Esimerkiksi Downin syndroomassa kliinisen muistisairauden esiintyvyys on 50 %.

Asumisyksiköiden palveluntarpeen arviot voivat olla vuosia vanhoja ja hyvin diagnoosikeskeisiä. Laadukasta elämän loppuvaiheen hoitoa on mahdotonta toteuttaa, jos palveluntarve on laskettu ohjausta tarvitsevalle asukkaalle, kun todellisuudessa asukas voi olla saattohoidossa. Prosessit palveluntarpeen arvioinnissa ovat hitaita ja hoitajamitoituksia harvoin nostetaan vastaamaan asiakkaiden todellista palveluntarvetta.

Pitkään kotona asuminen on yhteiskunnassamme ihanne. Ei vammaisen henkilö usein asuu yksin tai kumppanin kanssa omassa asunnossa, kehitysvammaisen ikäihminen sen sijaan asuu usein asumispalveluiden piirissä. Samoissa asumisyksikössä asuu itsenäistyviä nuoria aikuisia ja ikääntyneitä muistisairaita eikä yhteentörmäyksiltä voida välttyä.

Ikääntymisen myötä tulevat muutokset ovat monelta osalta yhtenäisiä riippumatta siitä onko asiakas erityisryhmään kuuluva vai ei. Arvokas vanhuus ja elämän loppuvaiheen hoito kuuluu kaikille. Kehitysvammaisten asumisyksiköissä työskentelevät hoitajat tuovat usein esiin tarpeen muistisairaiden kehitysvammaisten pienille yksiköille, joissa resurssit ja osaaminen vastaisivat aidosti asukkaiden palveluntarpeeseen.

- Valvonta:

Vammaisten henkilöiden mahdollisuus oman näköisen elämään sekä itsemääräämisoikeuden toteutuminen asumispalveluissa edellyttää riittävää sosiaali- ja terveydenhoidon ammattilaisista koostuvaa henkilöstöä. Valvonnassa tulee kiinnittää huomiota erityisesti siihen, että henkilöstömitoitus on riittävä vastamaan asiakkaiden yksilölliseen palveluntarpeeseen.

Kuntien toteuttaman valvonnan laatu on ollut hyvin vaihtelevaa ja osittain puutteellista. Valvontakäytäntöjä yhtenäistettävä siirryttäessä hyvinvointialueille. Hyvinvointialueilla varattava riittävät resurssit valvontaan sekä koulutettava valvonnasta vastaavia henkilöitä, jotta aluehallintovirastoihin ja Valviraan kohdistuva valvontapaine vähenee.

SuPer kannattaa siirtymävaiheessa Valviran ja aluehallintovirastojen valvontaresurssien kohdistamista vammaispalveluihin.

- Alan veto- ja pitovoiman vahvistaminen:

Sosiaalihuollon asiakaslain 4 §:n mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihoitoa. Vammaispalveluissa kiinnitettävä huomio alan veto- ja pitovoimaan. Riittävä, asiakkaiden todellista palveluntarvetta vastaava, henkilöstömitoitus ja hyvä johtaminen ovat avainasemassa. Henkilöstöllä oltava sosiaali- ja terveysalan koulutus sekä vankka ammattietiikka. Henkilöstön vaihtuvuudella merkittävä vaikutus palvelun laatuun ja se tulisi huomioida kilpailutuksissa palvelun hintaa painavampana tekijänä.

Salo Jussi
Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry

Vähäkuopus Saija
Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry